LIMBA ROMÂNĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA ŞI PROBLEMELE EI. REFLECŢIILE „RECI" PE O TEMĂ „FIERBINTE" ALE LUI EUGENIU COŞERIU

Eugenia BOJOGA
Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj
eugenia.bojoga@gmail.com

„...trăind mereu în străinătate şi întrebuinţând în realitate alte limbi, reveneam la limba română ca la un liman"

(Eugeniu Coşeriu 2004).

Abstract: The study addresses the manner in which the linguist E. Coşeriu deconstructs the complicated issue of the so-called "Moldavian language". Through genealogical, typological and of complex linguistic arguments, the scholar proves that it is a false problem, as the discussed idiom is obviously a variant dialect of Romanian.

Keywords: "Moldavian language", E. Coseriu, language policy, research ethics.

1. Titlul contribuției de față reprezintă o parafrazare a studiului lui Eugeniu Coșeriu *El gallego y sus problemas. Reflexiones frías sobre un tema candente*, publicat în Spania în 1987. Am optat pentru acest titlu deoarece tema de care ne vom ocupa în continuare se situează în imediata proximitate a problematicii tratate acolo. În general, textele lui E. Coseriu referitoare la aşa-zisa limbă moldovenească -- *Deontologia şi etica limbajului* (1992-1993a), *Deontologia culturii* (1992-1993b), *Deontologia şi politica* (1995), *Alteritate, toleranţă şi masochism (dialog cu un elev despre politica şi etica lingvistică)* (1997), *„.Moldovenismul... nu se opune românismului, ci este o formă a lui.*" (1999), *Credinţă, sacrificiu şi destin* (2001), *Politici lingvistice* (2002a), *Unitate lingvistică – unitate naţională* (2002b), *Unitatea limbii române – planuri şi criterii* (2004), *Latinitatea orientală* (2005a), *Limba română – limbă romanică* (2005b) -- , la origine prelegeri, conferinţe, intervenţii la congrese şi interviuri, reiau idei esenţiale din studiile sale de politică şi planificare lingvistică în spaţiul hispanic,

BDD-A24364 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:38:54 UTC)

publicate în anii ´80 - ´90[1]. Scrise în limba română, aceste texte continuă de fapt tematica abordată anterior atât la nivel metodologic, cât şi la nivel teoretico-conceptual.

2. În realitate, E. Coşeriu deconstruieşte situaţia alambicată a limbii române din Republica Moldova dintr-un unghi de vedere foarte amplu, lărgind considerabil perspectiva de analiză pe până atunci. În felul acesta, el oferă o abordare integrală a limbii ”moldoveneşti”, caracterizând-o din punct de vedere genealogic, tipologic şi areal. Savantul o analizează totodată prin prisma varietăţii diatopice, diafasice și diastratice, insistând în mod deosebit asupra politicii și eticii lingvistice. Astfel, în cadrul unei mesei rotunde desfășurate la Facultatea de Litere a Universității din București, referindu-se la ”teoria așa-zisei limbi moldovenești, inventată din considerente politice”, el declara în mod tranşant: ”Savantul lingvist onest este dator să ia atutidine față de acest fals, să-i dezvăluie esența și să-l combată cu ajutorul demonstrațiilor științifice”[2] (Coșeriu 1995:52).

Aceeași poziție fermă o exprimase cu câțiva ani înainte, referindu-se la limba galiciană. Cert este că și atunci adopta o atitudine intransigentă, considerând că ţine de etica lingvistului să se implice în probleme de politică şi planificare idiomatică:

“es cierto que la constitución de una lengua común es también, y en primer lugar, un problema político y que la lengua de una comunidad, como primer rasgo individualizador de ésta, puede ser objeto de pasión política. Por ello, es justo que los gallegos que hablan o quieren hablar gallego (así como los que *no* quieren hacerlo) tomen partido; más aún: deben tomar partido, pues lo que está en juego es su individualidad histórica y cultural. Pero no cabe que tome partido el lingüísta que examina objetivamente los problemas del gallego, incluso los problemas políticos” [3] (Coseriu 1987a:127).

---

[1] Este vorba de Coseriu 1987a, 1987b (2002c), 1989a, 1989b, 1990 ş. a.

[2] Amintim că acest fals ştiinţific a fost dezvăluit pentru prima dată de către Klaus Heitmann în celebrul său studiu *Rumänische Sprache und Literatur in Bessarabien und Transnistrien (Die sogenannte moldauische Sprache und Literatur)* (cf. Heitmann 1965 / 1998). Între timp au apărut o multitudine de studii, articole și monografii pe tema așa-zisei limbi moldovenești atât în Rep. Moldova, cât și în străinătate. Cât privește contribuția lingviștilor de peste Prut, semnalăm doar câteva volume: Colesnic-Codreanca (2003), Berejan (2007), Ciobanu (2009), Mătcaș (2011), Bojoga (2013) ș. a.

[3] Ca într-o oglindă, aceeaşi idee se regăseşte şi în textul său din 1997, scris în limba română: „E adevărat că a alege şi a vorbi o anumită limbă *în locul alteia* sau *în opoziţie cu alta* e întotdeauna un act de natură politică. Am spus-o explicit în studiul despre *Limbaj şi politică*.

BDD-A24364 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:38:54 UTC)

La o lectură în paralel a acestor texte se observă că dacă în cazul limbii galiciene E. Coşeriu reclamă o anumită distanţă pe care ar trebui să o adopte lingvistul pentru a fi obiectiv în analizele sale, în cel de-al doilea caz, distanţa treptat se diminuează, astfel încât deopotrivă cu lingvistul transpare şi omul Coseriu. Fiind intim legat de realităţile lingvistice pe care le interpretază, lingvistul român nu poate face abstracţie de eu-l său empric. Aceste implicaţii subiective sunt sesizabile mai ales în *Laudatio „.Moldovenismul... nu se opune românismului, ci este o formă a lui*" (1999), *Credinţă, sacrificiu şi destin* (2001), *Politici lingvistice* (2002a) şi în interviurile pe care le-a acordat unor intelectuali români de pe ambele maluri ale Prutului.

Mai mult decât atât, el ajunge să se identificice întru totul cu obiectul supus cercetării. Astfel, în cadrul conferinţei *Limba română şi varietăţile ei locale*, organizată de Academia Română în 31 octombrie 1994, E. Coşeriu afirmă: „*eu reprezint, într-un fel, problema care ne preocupă aici* (...), *fiindcă sunt român moldovean şi tocmai din actuala Republica Moldova*" (Coşeriu 2004:179).

Iar la Congresul al V-lea al Filologilor Români (Iaşi – Chişinău), când la insistenţa sa a fost adoptat *Apelul participanţilor către Parlamentul Republicii Moldova,* Coșeriu declara:

„S-a întrebat, se pare, cineva şi la Congresul al V-lea al Filologilor Români dacă noi, filologii şi lingviştii care ne ocupăm cu limba română în toate formele ei, deci şi cu graiul moldovenesc ca atare, avem dreptul să impunem Parlamentului unui stat independent numele pe care trebuie să-l dea limbii acestui stat. Într-adevăr, nu avem dreptul, avem datoria! Nu, se înţelege, să-i „impunem" ceva, ci să-i arătăm care este adevărul ştiinţific şi istoric şi să-l avertizăm cu privire la orice uneltire împotriva acestui adevăr, ca nu cumva să facă o greşeală care ar putea avea urmări extrem de gave. (...) Dacă respectăm acest Parlament (...) avem datoria să-l ferim de riscul de a se acoperi de ridicol şi de ocară în faţa istoriei" (Coşeriu 2005:129).

3. Ce aduc nou aceste texte? Ele trebuie considerate drept contribuţii majore în domeniul lingvisticii variaţionale, al sociolingvisticii, al politicii şi planificării lingvistice. Pe de o parte, E. Coşeriu aplică teoria sa, ideile sale fondatoare pe un nou eşantion de fapte empirice, pe de altă

Dar dacă acest act e sau nu e la locul lui, şi dacă se cuvine să-l judecăm pozitiv ori negativ, depinde de nivelul la care are loc dialogul şi de atitudinile de caracter „colectiv" ale vorbitorilor" (Coșeriu 1997:85).

BDD-A24364 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:38:54 UTC)

parte, merge mai departe cu conceptualizarea teoretică. Dincolo de analiza detaliată a faptelor lingvistice specifice limbii române din perspectivă diatopică şi diastratică, aceste texte conţin idei fertile, direcţii de cercetare, dezvoltări ale unor aspecte expuse în studiile sale anterioare cu tematică hispanică, toate la un loc avându-şi rădăcina în celebra sa operă *La corrección idiomatica*[4]. Cu alte cuvinte, reflecţia susţinută asupra situaţiei limbii române din Republica Moldova îi prilejuieşte ocazia de a face anumite nuanţări şi a stabili noi distincţii, de a preciza unele concepte şi a elabora altele noi.

4. În continuare vom lua ca punct de plecare departajarea pe care E. Coşeriu a făcut-o în contextul abordării dihotomiei *unitate lingvistică* vs. *unitate naţională*. Astfel, el afirmă că va analiza problema limbii române din Basarabia din trei perspective diferite: 1. *ca teoretician al limbajului*, ceea ce îl determină să explice ce este şi cum este unitatea lingvistică şi care e raportul ei cu unitatea naţională, 2. *ca lingvist romanist* care urmăreşte cum se prezintă acest raport în cazul limbii române din toate regiunile locuite de români, 3. *ca român din Basarabia* pe care îl interesează ce înseamnă, pentru politica culturală şi cea naţională, unitatea lingvistică între toate regiunile locuite de români (cf. Coşeriu 2002:125). De multe ori, cele trei ipostaze interferează, prezentându-se simultan la nivelul textului.

I.Perspectiva teoriei limbajului

I.1. Pentru a analiza situaţia limbii române din Rep. Moldova, din perspectiva teoriei limbajului, Eugeniu Coseriu se prevalează de fundamentele teoretice şi filosofice ale concepţiei sale lingvistice[5].

Astfel, el arată că limbajul se bazează pe două principii universale: *creativitatea* şi *alteritatea.* Pe de o parte, limbajul este în esenţa sa activitate de creaţie, pe de altă parte, limbajul aparţine şi altora. Or, fiind „şi pentru alţi" vorbitori, limbajul se manifestă sub formă de limbi, definite de savant ca forme istorice ale limbajului. În acest demers întemeietor va face uz de concepte-cheie din teoria sa lingvistică, cum ar fi *limbă istorică, limbă*

[4] E vorba de ampla sa lucrare rămasă în manuscris şi care ar cuprinde în jur de 1000 de pagini (cf. Kabatek 2002, 2005).
[5] În acest sens, Mircea Borcilă consideră că „Eugeniu Coşeriu defineşte, pentru prima oară, în mod clar, statutul legitim, relativ autonom, al teoriei limbajului, ca fundament preliminar şi cadru general al investigaţiei, precizându-i relaţia constant dialectică cu studiul descriptiv" (Borcilă 1996:43).

BDD-A24364 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:38:54 UTC)

funcţională, limbă comună, limbă exemplară, planurile limbajului[6] etc. De asemenea, va aduce în discuţie *tipurile de varietate lingvistică* specifice oricărei limbi istorice. În plus, nuanțează concepte precum *politică lingvisitcă, etică lingvistică, alteritate, etica limbajului, deontologia limbajului*, cărora le atribuie valenţe noi, iar *alteritate pozitivă / alteritate negativă, toleranţă* și *„masochism" lingvistic* sunt definite pentru prima dată.

I.2. Aşadar, E. Coseriu pleacă de la conceptele elaborate anterior pe care le adaptează la contextul specific al limbii române din Rep. Moldova. În primul rând, precizează conceptul de *alteritate* şi modul în care acesta se manifestă în politica lingvistică şi în etica vorbirii. În acest sens, introduce distincţia importantă între *alteritate pozitivă* şi *alteritate negativă*:

"Ca să înţelegem sensul eticii şi, mai ales, al politicii lingvistice, trebuie să înţelegem mai întâi că alteritatea e atât pozitivă cât şi negativă; uneşte şi în acelaşi timp desparte: prin limbă şi vorbire te recunoşti pe tine însuţi în alţii, în cei care, într-o formă oarecare, vorbesc cum vorbeşti tu, şi, în acelaşi timp, te opui altora, pe care nu-i consideri ca aparţinând sferei eu-lui tău lingvistic" (Coseriu1997:81).

În continuare, el interpretează *alteritatea* în funcţie de cele trei planuri ale limbajului. La nivel universal care, ca atare, este apolitic, alteritatea este reprezentată de toată omenirea care se opune lumii fiinţelor „nevorbitoare", vietăţilor „necuvântătoare". La nivel istoric, alteritatea uneşte şi „încheagă" anumite comunităţi vorbitoare şi, în acelaşi timp, opune aceste comunităţi altor comunităţi în cadrul aceleiaşi limbi istorice, ajungând până la „închegarea" / constituirea unei comunităţi mai amlpe de aceeaşi limbă. Astfel încât, într-o limbă istorică, arată Coşeriu, *alteritatea pozitivă* se prezintă ca *o serie de sfere concentrice de alteritate până la sfera majoră* care corespunde *limbii istorice*: "un grai se include într-un dialect, care cuprinde mai multe graiuri", "un dialect se include într-o limbă, care se opune altor limbi" sau atunci când delimităm limbile pe baza conştiinţei explicite a vorbitorilor (ceea ce adesea e insuficient, deoarece conştiinţa lingvistică explicită a vorbitorilor poate fi, din diferite motive, nesigură şi chiar alterată prin manipulare externă).

În acest context, precizează E. Coseriu, vorbitorul comun, care e conştient de identitatea sa etnică şi are o oarecare experienţă în ce priveşte

[6] Aceste concepte sunt definite și explicitate și în volumul său *Lecții de lingvistică generală* (cf. Coșeriu 2002 : 233-284).

BDD-A24364 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:38:54 UTC)

contactele intralingvistice, de obicei, ”înfrânge” / depăşeşte barierele de alteritate negativă dintre graiuri şi dialecte, fiindcă el va recunoaşte intuitiv unitatea limbii sale istorice. De regulă, însă,”înfrâng aceste bariere – şi le înfrâng în mod deliberat şi cu deplină conştiinţă – intelectualii, care (ca să parafrazăm o formulă marxistă aplicată partidului comunist în raport cu proletariatul) reprezintă „avangarda conştientă” a naţiunii şi a culturii naţionale şi care, tocmai de aceea, au datoria să fie şi cu privire la limbă „luminători ai poporului” (Ibidem, p. 82).

În ce priveşte *alteritatea pozitivă*, la nivelul limbi istorice, aceasta se manifestă spontan ”prin constituirea unei limbi comune pentru toată comunitatea respectivă, nu în locul, ci *pe deasupra* varietăţilor dialectale” şi prin constituirea unei limbi exemplare (standard) *pe deasupra* eventualelor diferenţe regionale din limba comună, cel puţin pentru acele activităţi care privesc toată comunitatea: educaţie (învăţământ şcolar şi universitar), administraţie, politică statală, informaţie la nivelul naţional (mass media), literatură naţională, cercetare ştiinţifică etc.

Tot astfel, *alteritatea pozitivă* transpare în mod deliberat prin „cultivarea limbii”, adică prin activitatea de planificare privitoare la constituirea şi dezvoltarea limbii comune şi a limbii exemplare. Iar din perspectiva eticii vorbirii, *alteritatea pozitivă* se manifestă prin tendinţa de a vorbi diferenţiat, de acord cu nivelul de alteritate la care ne aflăm: în limba comună, dacă ne aflăm la nivelul relaţiilor interdialectale; respectiv în limba exemplară acolo unde aceasta se impune[7].

I.3. În al doilea rând, E. Coseriu redefineşte conceptele de *etica limbajului* şi *etica vorbirii*. Fiind o activitate liberă, limbajul conţine propria sa deontologie, *propriul său mod de a trebui să fie*, propriile sale norme care sunt imperative, dar nu printr-o impunere externă, nu fiindcă cineva ni le impune, ci printr-un angajament pe care îl acceptăm în mod tacit şi

[7] E. Coseriu precizează că nu e vorba de cum se realizează efectiv limba în vorbire (realizarea poate prezenta, şi prezintă adesea, tot felul de abateri), ci de o tendinţă: *de o normă a vorbirii simţită ca atare de orice vorbitor*. De altfel, în unele comunităţi această adaptare la nivelul corespunzător de alteritate a devenit tradiţie, mai ales în comunităţile în care dialectele sunt încă întru totul vitale; de ex., în Germania sau în Italia. Astfel, la Tübingen, acelaşi vorbitor trece cu uşurinţă de la un grai local la o formă comună a dialectului şi la limba germană comună sau exemplară, în funcţie de circumstanţele vorbirii şi de relaţiile dintre interlocutori. Totodată, el arată că există comunităţi în care această adaptare nu se prea obişnuieşte. În general, se tinde către comunitatea limbii. Totuşi, tot de alteritate ţine să-i înţelegi pe „ceilalţi” chiar şi atunci când vorbesc altfel decât tine, să poţi „traduce” varietăţile pe care le vorbesc alţii. (cf. Coseriu 1997:83).

BDD-A24364 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:38:54 UTC)

implicit ca vorbitori. Or, acest angajament (care vine de la lat. *obligatio*) nu e un angajament care ne obligă, ci e mai curând un ”legământ”:

„cine vorbeşte se leagă în mod implicit, se obligă să urmeze normele limbajului şi, în acelaşi timp, înţelege acest angajament ca pe o etică a acestei activităţi. Deci, a vorbi altfel decât o cer aceste norme implicite în limbaj reprezină o abatere tocmai de la *etica limbajului*” (Ibidem, p. 165).

Pe de altă parte, aceste norme corespund celor trei niveluri ale limbajului, care în vorbire sunt simultane, fiecare nivel avându-şi propria sa „tehnică”, competenţa sa specifică. De altfel, acesta este şi sensul vechi al cuv. *tekhné* „a şti să faci”, „a avea cunoştinţe care se prezintă în activitate”. Astfel încât nu există o singură judecată / apreciere a corectitudinii, cum se crede de obicei, ci există trei tipuri de valorizare[8] şi, deci, trei tipuri deontice ale vorbirii: norme de congruenţă, norme de corectitudine şi norme de potrivire / adecvare cu formele acestora în discurs (Ibidem, p. 169).

I.4. În acest context, E. Coşeriu postulează o normă etică a limbajului, şi anume *norma generozităţii* şi a *toleranţei* care se aplică atât la nivelul vorbirii în general şi la cel al „discursului”, cât şi la nivelul limbii (a limbii „celuilalt”). În primul şi al doilea caz, aceasta înseamnă că în orice circumstanţe de comunicare trebuie să admitem că interlocutorul vorbeşte „cu înţeles”, că vrea să ne spună ceva, iar noi vom încerca să înţelegem ce spune. La nivelul limbilor istorice, *norma generozităţii* şi a *toleranţei* ne cere să fim indulgenţi în ce priveşte cunoaşterea limbii de către „ceilalţi”, de ex., cunoaşterea limbii comune sau exemplare de către vorbitorii unui dialect, cunoaşterea limbii naţionale de către alogeni etc.

”În felul acesta, nu vom pretinde ca vorbitorii simpli ai unui dialect sau ai unei varietăţi regionale să vorbească limba comună sau limba

[8] Amintim aici că, în viziunea lui E. Coșeriu, limbajul ca activitate complexă se desfășoară simultan pe trei niveluri: 1) nivelul universal al vorbirii în general; 2) nivelul istoric al limbilor; 3) nivelul particular al discursurilor, al actelor lingvistice sau al textelor. Astfel încât există norme specifice de realizare, unele dintre ele fiind implicite, urmate în mod intuitiv de către vorbitori. Astfel, la nivel universal avem de-a face cu norme de *congruenţă*. La nivel istoric, adică la nivelul limbilor istorice, avem de-a face cu norme de corectitudine, adică „a vorbi conform / după tradiţia pe care vorbitorul vrea, de fiecare dată, să o aplice într-un discurs, într-un act lingvistic”. Fiecare putem vorbi în mod corect sau incorect un dialect, un anumit nivel de limbă, deoarece fiecare mod de a vorbi îşi are propria sa corectitudine” (cf. Coseriu 2000: 132-153).

BDD-A24364 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:38:54 UTC)

exempalră în mod impecabil. Tot astfel, nu vom pretinde nici alogenilor ca ei să stăpânească perfect limba noastră maternă. De altfel, în ţările în care se vorbesc mai multe limbi şi, în acelaşi timp, o limbă naţională sau generală, se stabilesc în mod spontan anumite norme de toleranţă cu privire la realizarea acestei limbi de către vorbitorii celorlalte limbi”[9].

Prin urmare, *toleranţa* (sau principiul toleranţei) este „suspendarea (temporară) a alterităţii negative în favoarea interlocutorului, nu extinderea alterităţii pozitive şi diluarea normelor respective (corespunzătoare acestei alterităţi), care nu sunt anulate ca norme prin faptul că în anumite cazuri pot fi suspendate” (Ibidem, p. 83). În acelaşi timp, *toleranţa* priveşte receptarea vorbirii altora şi se manifestă, în mod normal, numai în cadrul relaţiilor dialogice individuale şi particulare, nu şi în propria noastră vorbire în orice circumstanţe, nu de ex., în realizarea limbii naţionale în viaţa publică a comunităţii:

”E o greşeală grosolană să pretinzi să se vorbească peste tot şi în orice circumstanţe limba exemplară, să vrei să elimini prin decret dialectele şi graiurile locale etc. Cu astfel de pretenţii devii ridicol. Dar e o greşeală nu mai puţin grosolană să admiţi, de ex., ca la nivelul culturii superioare a unei naţiuni şi în viaţa publică a unei comunităţi statale să se vorbească un limbaj familiar sau vulgar, sau să se vorbească incorect” (Ibidem, p. 86).

În ce priveşte atitudinea de a fi tolerant, Coseriu adaugă:

„Pot şi am datoria morală să fiu tolerant cu minoritarii de bună credinţă şi toleranţă, nu însă cu o minoritate intolerantă care pretinde să impună limba ei populaţiei majoritare. A fi tolerant nu înseamnă a accepta pasiv intoleranţa lingvistică a altora şi nu înseamnă a se supune în mod servil „imperialismului” lingvistic. Aceasta n-ar mai fi toleranţă, ci ”masochism” lingvistic” (Coseriu 1997: 82).

Astfel, el defineşte *masochismul* ca „autonegare pseudoştiinţifică”, ”atitudine a celor care acceptă fără rezistenţă, ba chiar cu absurdă

[9]„Aşa, de ex., în Statele Unite se tolerează şi se acceptă diferite pronunţări „necanonice” ale limbii engleze. (...) Aceeaşi toleranţă (în acest caz, din partea rusofonilor „primari”) am constatat-o în fosta URSS cu privire la diferite pronunţări „necanonice” ale limbii ruse, cum ar fi pronunţarea fără palatalizare a multor georgieni. (...) Adevărul e că aceste pronunţări *se tolerează, dar nu se adoptă*: eşti tolerant cu alţii, nu cu tine însuţi şi cu propriul tău mod de a vorbi” (Coșeriu 1997:83).

BDD-A24364 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:38:54 UTC)

satisfacţie, înjosirea şi umilirea propriei lor fiinţe istorice, ajungând să considere ca o binefacere pentru poporul lor imperialismul cultural şi lingvistic al altora" (*Ibidem,* p. 82).

1.5. O altă distincţie fundamentală a lui E. Coseriu, pe care o face şi în studiile cu tematică românească, o reprezintă cea între *limbă istorică, limbă comună, limbă exemplară*. Cum se ştie, *limbile comune* se formează printr-un proces istoric normal, fiind situate „deasupra" dialectelor. Uneori, şi aceste limbi comune se diferenţiază în spaţiu, mai ales

„atunci când o limbă comună e vorbită într-un spaţiu foarte vast sau când e vorbită în mai multe state. Atunci, pe deasupra limbii comune se formează din nou, de obicei printr-un proces istoric care poate fi ajutat intenţionat, o *limbă exemplară*, o normă a acestei limbi comune, adică o limbă comună a limbii comune, limbă pe care o putem numi limbă standard sau, cum am preferat eu s-o numesc, *limbă exemplară*." (Coseriu 1992-1993:169-170).

În ceea ce priveşte *limba exemplară,* aceasta reprezintă norma lingvistică pentru toată comunitatea, cel puţin pentru toate acele activităţi care sunt ale comunităţii întregi (politica ia, în general, expresia culturii majore)[10]. Cu toate că limba comună se stabileşte printr-un proces istoric natural, subliniază Coşeriu, de multe ori e nevoie să se accelereze acest proces, mai ales atunci când, de ex., unitatea politică se constituie înaintea unităţii de limbă. Cu atât mai mult când se trece de la limba comună la un nivel superior, la limbă exemplară. În acest moment intervin intelectualii, intervin cunoscătorii de limbă, poeţii și scriitorii în general ca să propună un model ideal de limbă.

Or, această limbă exemplară nu trebuie înţeleasă ca limbă care ar elimina formele de varietate ale limbii comune, aşa cum limba comună nu trebuie înţeleasă ca limbă care ar trebui să elimine diferenţele locale în favoarea sa (Ibidem, p. 170). Limba exemplară e acea „normă ideală pe care încercăm s-o realizăm toţi cei care vorbim o limbă de cultură". Prin urmare, şi limba exemplară, fără a fi un mod de valorizare (sau tip de judecată) – cum este *corectitudinea*, *congruenţa* şi *adecvarea* – reprezintă o exigenţă a vorbitorilor pentru toate acele situaţii care reclamă întrebuinţarea sa în

[10] E. Coșeriu menționează că cele două noțiuni -- *corectitudinea* şi *exemplaritatea* – uneori se confundă, ceea ce se explică prin faptul că ele au totuși ceva în comun. Or, "ceea ce au ele în comun este tocmai acest fapt al deontologiei limbajului şi al eticii limbajului, acest „ar

BDD-A24364 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:38:54 UTC)

respectiva comunitate. Așa se explică această posibilă confuzie cu *corectitudinea*. Toate aceste norme constituie acea *obligatio,* de care vorbeam mai sus, adică acel angajament pe care şi-l ia vorbitorul prin faptul că vorbeşte o limbă şi, de fiecare dată, într-o anumită situaţie. În concluzie, arată E. Coșeriu, pentru a putea colabora la cultura majoră a comunităţii, vorbitorii au obligaţia de a vorbi nivelul cult al limbii comune, adică *limba exemplară*.

1.6. Cât despre *unitatea lingvistică*, temă pe care a abordat-o şi în alte studii, dar mai ales în *El español de America y la unidad del idioma*[11], Coșeriu face o distincţie nouă, în continuarea logică a celor expuse anterior. Astfel, în prelegerea *Unitate lingvistică – unitate naţională*, el arată *ce este* şi *cum este* unitatea lingvistică în general şi care e raportul ei cu unitatea naţională. În acest context, el deosebeşte trei tipuri de unităţi: 1. ”o unitate pur lingvistică, o unitate de limbă; 2. o unitate naţională care nu este numai unitate de limbă, ci implică şi o unitate de tradiţii culturale, de obiceiuri, de datini, de istorie comună; 3. o unitate politică, adică unitatea unui stat” (Coseriu 1992-1993: 182).

El precizează că „aceste unităţi sunt chiar ordonate în această succesiune, adică mai întâi unitatea lingvistică, care e baza unităţii naţionale şi expresia unităţii naţionale, apoi unitatea naţională care e baza şi expresia unităţii politice” (Coseriu 2004:182). Prin urmare, limba e factorul primordial care stă la bază. Or, această unitate lingvistică tinde să se identifice cu unitatea naţională, deoarece unei limbi istorice îi corespunde, de regulă, ceea ce numim o naţiune. Fără îndoială că există naţiuni care vorbesc limbi diferite, arată Coșeriu, însă acesta nu este faptul originar, ci un fapt secundar care are explicații istorice. Şi, oricum nu se poate aplica în cazul nostru, al românilor, concluzionează E. Coşeriu.

Orice s-ar spune, faptul că aspiraţia spre unitatea lingvistică corespunde, de cele mai multe ori, cu unitatea statală, care e şi unitate politică, nu poate fi distrusă / anulată prin faptul că uneori ea nu se realizează. Aspiraţia rămâne aspiraţie şi este ceea ce motivează faptele

---

trebui să fie” al deontologiei şi realizarea sa în vorbire în circumstanţe determinate” (cf. Coseriu 1992-1993: 164).

[11] E. Coșeriu preciza : „Me propongo, por tanto: a) plantear en sus líneas esenciales el problema de la unidad del idioma en el marco y desde el punto de vista de una teoría de la lengua (...) y b) plantear este problema en una perspectiva, no simplemente «española» (del español actual de España), sino más bien, hispanoamericana y, en lo posible, panhispánica” (Coseriu 1990: 44).

BDD-A24364 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:38:54 UTC)

lingvistice, prin urmare, şi activitatea noastră, a lingviştilor. Drept fundament teoretic pentru a lua în dezbatere conceptul de *unitate lingvistică,* savantul porneşte de la distincţia între *corectitudine* şi *exemplaritate*. Pe de altă parte, definind limba comună ca *alteritate superioară*, Coşeriu arată că aceasta învinge mereu alterităţile minore sau alterităţile locale, prin simplul fapt că vorbitorul, de regulă, nu se mărgineşte la un singur „cerc de alteritate", ci se angrenează într-o sferă de alteritate majoră. El tinde să vorbească „în această sferă de alteritate majoră", adică să vorbească şi o limbă care să corespundă comunităţii majore, adică limbii istorice. De altfel, din punct de vedere teoretic, precizează savantul,o limbă comună, chiar dacă nu ajunge să fie comună de la bun început pentru toată comunitatea, ea este propusă pentru întreaga colectivitate a limbii istorice respective, iar prin aceasta tinde să coincidă cu aceasta.

1.7. În ceea ce priveşte relaţiile dintre limba proprie colectivităţii căreia individul îi aparţine din punct de vedere istoric şi o altă limbă, altfel spus, în interferenţa dintre limbi majoritare şi limbi minoritare, E. Coşeriu face distincţia între trei tipuri de atitudini:

"Prima este cea pe care o numesc *naţionalismul sănătos,* care înseamnă să îţi asumi limba ta pentru tine şi pentru comunitatea ta, fără a impune această limbă şi altora; minorităţile pot să aibă şcoli în limba lor, să comunice în limba lor, să-şi dezvolte cultura proprie. A doua atitudine aş numi-o *şovinismul lingvistic*, al celor care vor să impună limba majoritară şi minorităţilor. În sfârşit, cea de a treia, este *colonialismul sau imperialismul lingvistic* al celor care vor să impună limba lor majorităţilor cucerite. Singura atitudine rezonabilă este *naţionalismul sănătos*" (Coşeriu 2002b:141).

Parafrazându-l pe Coşeriu, am putea spune că de-a lungul istoriei s-au manifestat toate aceste atitudini, în ultimele secole prevalând totuși şovinismul lingvistic şi imperialismul lingvistic, sub forme diverse. Or, ce s-a produs în comunismul sovietic a fost o reacţie împotriva internaţionalismului din partea imperialismului rus. „S-a afirmat de aceea că în politica generală şi, prin urmare, şi în politica cultural-lingvistică, imperialismul rusesc şi comunismul sovietic au devenit imperialism sovietic. Această reacţiune s-a manifestat în sensul cel mai evident în cazul aşa-numitei doctrine a *bilingvismului armonios*, ceea ce însemna că toată lumea trebuie să ştie limba comunismului, limba imperiului, adică ruseşte, şi, în afară de asta, să fie şi bilingvi".

BDD-A24364 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:38:54 UTC)

În acest context, arată Coşeriu, cazul limbii române de dincolo de Prut e mult mai grav decât al celorlalte limbi din ţările foste sovietice (unde s-a afirmat numai doctrina absurdă a "bilingvismului armonios"). În Republica Moldova s-a făcut şi altceva: „s-a pretins că această limbă nu e aceeaşi limbă cu limba română, şi deci nici cultura nu este aceeaşi cu cultura românească". În consecinţă, ar fi vorba de o altă cultură[12].

II. Perspectiva lingvisticii romanice (sau româna în contextul limbilor romanice)

II.1. În ipostaza de lingvist romanist, adică de cunoscător profund al tuturor limbilor romanice, E. Coşeriu circumscrie locul limbii române printre limbile surori. Cert este că savantul plasează limba româna într-un context romanic amplu, raportându-se de fiecare dată la întreg spațiul numit *Romania*. Prin acest demers "E. Coşeriu are o contribuţie importană la studiul limbii române, caracterizând-o din punct de vedere genealogic, areal şi tipologic". Or, „între limbile romanice, româna este singura care beneficiază, până în prezent, de o asemenea caracterizare" (Saramandu 2005:5).

Astfel, într-un text magistral, intitulat *Latinitatea orientală*, E. Coșeriu declară în mod explicit:

„vom aplica aici mai multe criterii pentru a stabili cu exactitate, deşi numai în linii mari: a) poziţia limbii române între limbile romanice, b) poziţia dialectelor româneşti în cadrul limbii române ca limbă istorică; c) poziţia aşa-zisei limbi moldoveneşti în cadrul dialectului dacoromân şi în raport cu limba comună exempalră şi literară"[13] (Coşeriu 2005:114).

---

[12] E. Coşeriu precizează că „acest lucru s-a întâmplat numai în două ţări: în Republica Moldova şi în Tadjikistan. S-a creat, aşadar, o fantomă în lingvistică: s-a pretins că există o altă limbă şi o altă cultură, iar această cultură începe odată cu regimul sovietic. (...) în cele două ţări amintite s-a pretins să se construiască o limbă locală, alta decât româna sau persana. Or, această fază a imperialismului lingvistic a fost faza cea mai gravă" (Coşeriu 2002b:142).

[13] Precizăm că în textul de față nu ne ocupăm de limba română și locul care îi revine în cadrul preocupărilor de ansamblu ale lui E. Coșeriu, ceea ce ar constitui o altă temă. De altfel, acest aspect a fost remarcat de către N. Saramandu cu diferite ocazii (cf. Saramandu 1996). Iar în calitate de editor al volumului *E. Coşeriu, Limba română – limbă romanică*, N. Saramandu arată că savantul de la Tübingen, „cunoscut ca teoretician al limbajului", „ni se relevă în acest volum ca un profund cunoscător al românei, al faptelor de amănunt. Înzestrat cu un ascuţit simţ al limbii, autorul prezintă interpretări şi soluţii de mare subtilitate, uneori neaşteptate, care vor stârni, cu siguranţă, interesul lingviştilor. Plasând faptele în context romanic, Eugeniu Coşeriu tratează în adâncime relațiile românei cu limbile învecinate,

BDD-A24364 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:38:54 UTC)

II. 2. Cât priveşte unitatea limbii române ca limbă istorică, E. Coşeriu recunoaşte că putem fi de acord aproape în întregime cu Sextil Puşcariu, care a arătat că ceea ce este caracteristic pentru limba română şi o „îndepărtează" de latină, pe de o parte, şi de celelalte limbi romanice, pe de altă parte, este comun tuturor dialectelor limbii române: „cu anumite restricţii, dat fiind că această unitate – genealogică – este întdeauna o unitate din trecut, care se prezintă apoi ca varietate, ca unitate şi diversitate în acelaşi timp" (Coşeriu 2004:182).

Deşi sunt suficiente fapte lingvistice care duc la o diferenţiere în latina populară dunăreană, precizează el, această varietate nu trebuie să ne înspăimânte, deoarece în cazul altor limbi romanice, bunăoară, a celor ibero-romanice sau a celor din Galoromania, varietatea este mult mai pronunţată. În limba română există „o serie de fapte care sunt comune tuturor dialectelor, nu numai în sistem, ci până şi în norma limbii", afirmă Coșeriu. Pe bună dreptate, S. Puşcariu semnala faptul că ***l*** intervocalic devine în toate dialectele ***r***, faptul că grupul ***qu*** devine, în aceleaşi cuvinte, ***p*** (de ex., *apă*), faptul că ***gn*** devine ***mn*** (de ex., *lemn*) şi ***ct*** devine ***pt*** (d ex., *lapte*). Sau faptul că există coincidenţe cu totul specifice (la verbul *a avea* -- *am* şi *are*), faptul că există peste tot (deşi cu mici diferenţe de pronunţare) *mine, tine, cine* sau conjunctivul cu *să*, ca să nu mai vorbim de alternanţele vocalice şi de cele consonantice. Or, E. Coşeriu consideră că toate aceste fapte demonstrează cu brio unitatea limbii române, unitate nu doar genealogică, ci, fără îndoială, şi „o anumită unitate areală, în ciuda diferenţelor, care, incontestabil, există şi care separă aceste dialecte" (Ibidem, p. 183).

II. 3. Referitor la *unitatea tipologică* a limbii române, altfel spus, unitate la nivelul tipului lingvistic, aceasta este identică cu unitatea tuturor limbilor romanice, în afară de franceza modernă, care s-a îndepărtat de tipul general romanic:

"principiul general al acestui tip lingvistic este: determinări materiale interne, paradigmatice, pentru funcţiuni interne, nerelaţionale, şi determinări sintagmatice (determinări în sfera unităţii, determinări perifrastice) pentru funcţiunile relaţionale" (Ibidem, p. 183).

---

corectând unele erori şi exagerări din trecut privind, de exemplu, influența slavă asupra limbii române" (Saramandu 2005:5). A se vedea și excelenta recenzie la acest volum (cf. Bardu 2007a, 2007b).

BDD-A24364 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:38:54 UTC)

În ce priveşte realizarea acestui tip lingvistic romanic, E. Coşeriu menționează că în unele cazuri dialectul dacoromân este mai avansat, în alte cazuri -- dialectul aromân, în care pe lângă *io* există şi *mini*, iar pentru persoana a doua -- *tini* (ca și în italiana populară, în care există *me* şi *te* sau ca în franceză în care, încă din perioada veche, înainte de a trece la noul tip romanic, a apărut *moi* şi *toi*). Cu toate acestea,

„limba română este mai unitară la acest nivel al limbii istorice decât franceza, mult mai unitară decât italiana care ţine, din punctul de vedere al limbii istorice, de două arii diferite în *Romania*, aria orientală şi aria occidentală”[14] (Ibidem, p. 183).

În viziunea sa, româna ar fi tot atât de unitară ca şi spaniolă considerată în ansamblul ei, ca limbă istorică, adică cu dialectele castilian, navaro-aragonez şi asturiano-leonez, unde diferenţele se manifestă deopotrivă în fonetică şi morfologie. Or, în spaniola istorică diferenţele sunt tot atât de profunde ca şi diferenţele dintre dialectele româneşti, cu excepţia istroromânei, „care, într-adevăr, s-a îndepărtat prin anumite influenţe externe mult mai mult de trunchiul pluridialectal al restului limbii române” (Ibidem, p. 184).

II. 4. În acest context, *limba comună* care s-a format doar pentru dacromână şi care ar trebui înţeleasă în sens ideal, *ca limbă comună pentru toţi românii de pretutindeni*, este extrem de unitară. La acest nivel, în română aproape că nu există diferenţe între limba comună şi limba exemplară, arată Coşeriu. Deşi există diferenţe de fonetică şi, din când în când, de vocabular, diferenţele gramaticale sunt totuşi foarte puţine. Savantul compară din nou româna cu celelalte limbi romanice:

„Această limbă comună este mai unitară decât limba italiană, este mult mai unitară decât limba spaniolă (trebuie să ştim că în limba spaniolă ceea ce se numeşte dialect andaluz sau ceea ce se numeşte limba spaniolă din America, cu toată varietatea ei, sunt forme secundare ale limbii comune, nu sunt dialecte primare; deci, diferenţele în cazul spaniolei sunt cu mult mai mari; tot aşa în cazul limbii portugheze, unde diferenţele între Portugalia şi Brazilia sunt şi mai mari) şi chiar mult mai unitară decât limba

[14]E. Coşeriu arată că unitatea limbii italiene reprezintă o unitate secundară, o unitate care la origine era diversitate, şi numai prin faptul că dialectele au evoluat în direcţia limbii comune, constituite pe baze toscane şi florentine, a ajuns să formeze o singură limbă istorică (cf. Coşeriu 2004:184).

BDD-A24364 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:38:54 UTC)

franceză, dacă ne gândim că nu e vorba numai de franceza vorbită în Franţa, ci că există limbă franceză comună şi în Canada" (Ibidem, p. 184).

Pe acest fundal al limbilor romanice occidentale, individualitatea limbii române devine şi mai pregnantă: „Atunci, la acest nivel, limba română se prezintă mai unitară decât toate celelalte limbi romanice, în afară de anumite limbi care sunt, în parte, încă în formare, aş spune eu, din punctul de vedere al limbii exemplare" (Ibidem, p. 184).

II. 5. Cât priveşte nivelul limbii standard, E. Coşeriu demonstrează că şi de data aceasta româna este mult mai unitară decât orice altă limbă exemplară romanică. Diferenţele sunt extrem de mici, adică, dacă se pronunţă, de ex*., mâine, câine, pâine* sau, dimpotrivă, *mâne, câne, pâne* (şi se scrie la fel), dacă se întrebuinţează preponderent infinitivul (*pot scrie*) sau conjunctivul (*pot să scriu*), utilizându-se această posibilitate mai veche a infinitivului, dacă se face sau nu diferenţa între *a spune* şi *a zice*, pe care moldovenii, care vorbesc şi ei o formă a limbii exemplare, o fac în mod frecvent. Dacă ne raportăm şi de data aceasta la limba italiană, menţionează Coşeriu, vom constata că în limba lui Dante există cel puţin două norme diferite, mai ales în sistemul de distribuţie al fonemelor. În norma romană nu există diferenţă între /s/ şi /z/, pe când în norma florentină există această diferenţă, în afară de cazurile foarte numeroase unde alegerea fonemelor este diferită în norma florentină şi în norma romană":

„Împotriva acestor norme tradiţionale se afirmă tocmai în limba italiană o nouă normă, susţinută de anumiţi lingvişti, o normă septentrională, normă care nu mai are anumite fapte caracteristice ale limbii italiene, ca diferenţe funcţionale între vocale închise şi deschise, sau ceea ce se numeşte raforzamento iniziale, adică un fel de dedublare sintactică la începutul cuvintelor. Această limbă este mai unitară decât spaniola. Spaniola din America, şi la nivelul de exemplaritate, are un inventar fonologic în parte diferit, fiindcă are numai /s/ şi nu face diferenţa între /s/ şi /θ/ şi aproape peste tot există numai /y/ şi nu /y'/ şi /ll/ şi la acest nivel de exemplaritate (Ibidem, p. 186).

Tot astfel, româna este mult mai unitară decât portugheza exemplară, în cadrul căreia există diferenţe fonologice şi gramaticale (în morfologie şi sintaxă). Din acest punct de vedere, al fonologiei, „limba română este mai unitară şi decât limba cea mai fixată la acest nivel, care este limba franceză".

BDD-A24364 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:38:54 UTC)

Fiindcă în franceză, tocmai în sistemul fonologic, şi la acest nivel de exemplaritate, uni vorbitori sau în unele ocazii ale vorbirii fac diferenţe între /ɛ/ lung şi / ɛ/ scurt, între /mɛ:tr/ şi /mɛtr/, alţi vorbitori nu fac această diferenţă, deci au numai un singur fonem, alţi vorbitori sau în unele ocazii au patru vocale nazale, alţi vorbitori au numai trei vocale nazale şi aceiaşi vobitori, în ocazii diferite, pot întrebuinţa un sistem sau alt sistem.

În măsura în care limba română exemplară s-a fixat din punct de vedere fonetic, provinciile ”au renunţat la faptele regionale şi s-a stabilit această normă pentru toată limba română exempalră”. Or, toate aceste fapte lingvistice justifică întru totul concluzia lui E. Coşeriu: „unitatea limbii române este superioară, la fiecare nivel, unităţii altor limbi romanice şi, uneori este superioară tuturor celorlalte limbi romanice” (Ibidem, p. 186).

II. 6. Definiţia pe care E. Coseriu o dă limbii române e concludentă în acest sens:

„Numim limbă română limba istorică română cu toată varietatea ei şi cu toate dialectele ei, din ţară şi din afara ţării. Numim apoi limbă română limba română comună în forma ei daco-română, limba vorbită de toţi vorbitorii, cu o anumită varietate, din Basarabia până în Banat şi din Dobrogea până în Maramureş, sau, aş spune, din Transnistria până în Banat. Numim limbă română, de ex., într-o gramatică de limba română, o formă exemplară a limbii române, o formă standard a limbii române; adică de fiecare dată aceste trei straturi se numesc în acelaşi fel: limbă română, toată limba română, cu toată varietatea ei, limba română comună şi limba română care se propune ca normă pentru toate regiunile româneşti şi pentru toată extensiunea limbii istorice”[15].

[15] Cu aceeaşi precizie Coseriu definea şi altă limbă romanică : ”el español de América es simplemente español: español legitimo y autentico, no menos y no de otro modo que el español de España, y no representa una «desviacion» ni una «evolucion abberante» con respecto a éste: no es una lengua «derivada» del espanol, ni una lengua «hija». Todo lo general, todo lo esencial, todo lo sistemático, todo lo que tiene vigencia super-regional (y tambien muchísimo de lo local: casi todo) en el español de América, al menos en los planos en que hay que buscar la unidad idiomática y cabe aspirar a ella, es español sin adjetivos delimitadores. El influjo indíjena y el de otras lenguas conciernen casi sólo a aspectos superficiales del idioma y sólo tienen vigencia regional o estrictamente local; y en pocos casos en que alcanzan el nivel del sistema lingüístico (asi, algunas veces, en el ámbito fónico), conciernen a comunidades hasta pocvo, o todavia, bilingües y, por lo comun, inestables y de límites muy imprecisos (comunidades indígenas sólo superficial o parcialmente hispanizadas)” (Coseriu 1990:..).

BDD-A24364 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:38:54 UTC)

III. Perspectiva lui Eugeniu Coşeriu, ca lingvist originar din Basarabia

III. 1. Continuând linia logică a celor afirmate mai sus, E. Coşeriu caracterizează aşa-zisa limbă moldovenească, concis şi riguros, din cele trei puncte de vedere: genealogic, tipologic şi areal[16]. Astfel, în ce priveşte prima perspectivă, genealogică, el afirmă că această limbă pur şi simplu nu există: ”La nivelul graiurilor populare, limba moldovenească, adică limba populară vorbită între Prut şi Nistru, ţine de dialectul dacoromân”. Mai mult ca atât, ea nu conţine un singur grai, ci două graiuri ale dialectului dacoromân:

”partea de nord şi centru ţine de aşa-zisul grai moldovenesc, care, după cum ştim, ajunge până în Ardeal şi până în Maramureş, şi partea de sud (la sud de Cahul, adică judeţele Ismail şi Cetatea Albă) ţine de graiul muntean, cu fonetica graiului muntean şi cu particularităţile sale lexicale” (Coşeriu 2004:186).

Comparând hărţile din *Atlasul lingvistic român* (care cuprinde Basarabia întreagă şi câteva puncte din Transnistria) cu cele din *Atlasul lingvistic moldovenesc*, el constată că toate izoglosele sunt izoglose orizontale, în sensul că ele ”taie Prutul de-a curmezişul”. În acest sens,

”aproape nu există – în afară de foarte puţine elemente izolate în vocabular – fenomene care să ajungă numai până la Prut şi să fie caracteristice numai pentru graiurile din stânga Prutului. Şi, ceea ce nu ştiu moldoveniştii, care susţin existenţa unei limbi moldoveneşti pe baza acestor graiuri, foarte multe dintre izoglosele munteneşti trec şi dincolo de Nistru, ajungând până în Transnistria de sud” (Ibidem, p. 186).

III. 2. Din perspectivă tipologică şi areală, arată E. Coşeriu, ”aceste graiuri sunt, pur şi simplu, graiuri de acelaşi tip, cu aceleaşi principii pe care le avem în limba română şi, în plus, ţin de acelaşi subtip, care este subtipul dacoromân, caracterizat prin hipertrofia determinării” (Ibidem, p. 187). Or, această hipertrofie a determinării se manifestă în toate graiurile populare, inclusiv în cele din Moldova. Iar din moment ce la acest nivel nu există diferenţe (nu există o unitate şi, deci, nu pot exista diferenţe cu privire la limba română), graiurile populare continuându-se şi în dreapta

[16] Am prezentat caracterizarea aşa-zisei limbi moldoveneşti din perspectiva lui Eugeniu Coşeriu şi într-un studiu anterior (cf. Bojoga 2005:212-243).

BDD-A24364 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:38:54 UTC)

râului Prut, nici la nivelul limbii comune sau al celei exemplare nu pot exista, pur şi simplu, diferenţe. Tocmai de aceea

”spunem «aşa-zisa limbă moldovenească», fiindcă ea nu există ca unitate la nivelul graiurilor populare. E vorba numai de forme ale dialectului dacoromân, de graiuri care se întind şi dincoace de Prut şi nu există nici o diferenţă serioasă, esenţială, la nivelul limbii comune” (Ibidem, p. 187).

Nu întâmplător, arată E. Coşeriu, idealul de limbă al scriitorilor din Basarabia a fost, de fiecare dată, acelaşi ideal ca al tuturor românilor. Iar la făurirea limbii române exemplare au contribuit deopotrivă scriitorii şi poeţii dintre Prut şi Nistru, de la Stamati, Russo şi Hasdeu până la Grigore Vieru şi generaţiile actuale de poeţi români[17].

III. 3. În contextul demonstraţiei ireproşabile a identităţii limbii române de pe ambele maluri ale Prutului, savantul dezvăluie strategia care a stat la baza elaborării aşa-zisei limbi moldoveneşti: „se comparau graiurile populare din Rep. Moldova cu limba literară din România şi se afirma că ele nu coincid. Însă procedeul nu e corect, căci graiurile trebuie comparate cu unităţi de acelaşi nivel”. Chiar termenul în sine de *„moldovenească”* nu se află la acelaşi nivel semantic cu *româna*: „acest termen, dat fiind că desemnează numai un grai al dialectului dacoromân, ce stă la baza românei literare, se află în raport de noţiune specifică faţă de noţiunea generică – limba română” (cf. Coşeriu 1995:53). În felul acesta, E. Coşeriu pune punctul pe *i*, demonstrând că „graiurile trebuie comparate cu unităţi de acelaşi nivel”.

III. 4. În acest caz, dacă o limbă moldovenească dosebită de limba română, ca rezultat al unui proces „natural“ şi normal în dezvoltarea istorică a limbilor de cultură, nu a existat şi nu poate exista, atunci o astfel de limbă s-a construit artificial în Transnistria sovietică şi s-a continuat şi în Basarabia după 1944.

„Dar această întreprindere a fost şi rămâne contradictorie din punct de vedere raţional, absurdă şi utopică din punct de vedere istoric şi practic (...) fiindcă: a) îşi propunea să elaboreze o nouă limbă „naţională“, adică corespunzătoare identităţii etnice şi tradiţiilor poporului „moldovenesc“, dar

[17] Cu privire la contribuţia scriitorilor din această zonă la ”redeşteptarea” conştiinţei lingvistice şi identitare a cetăţenilor Rep. Moldova a se vedea şi contribuţiile lui Kl. Heitmann pe aceatsă temă (Heitmann 1998).

BDD-A24364 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:38:54 UTC)

în acelaşi timp deosebită de limba română, şi deci necorespunzătoare aceleiaşi identităţi etnice şi aceloraşi tradiţii; b) aspira la o limbă populară, dar în acelaşi timp nepopulară (cu neologisme luate din limba rusă ori create ad-hoc, adesea prin procedee neobişnuite în limbile romanice sau chiar contrare normelor acestor limbi); c) preconiza o limbă strict autohtonă (corespunzătoare graiurilor locale) şi, în acelaşi timp, exclusivă, ceea ce, e imposibil, dat fiind că graiurile româneşti din stânga Prutului nu constituie o unitate lingvistică omogenă, nici o unitate delimitabilă faţă de graiurile din dreapta Prutului“ (Coșeriu 2005: 124-125).

Din punct de vedere istoric şi practic, această întreprindere a fost de la bun început o absurditate, fiindcă poporul „moldovenesc“ nu se afla în situaţia specială a unui popor „nou“, încă lipsit de limbă comună şi literară: dispunea de mult şi la acest nivel, de o limbă proprie, anume de limba comună şi literară românească.

III. 5. În sfârşit, întreprinderea sovietică „moldovenistă“ a fost utopică, precizează E. Coşeriu, fiindcă îşi propunea un scop utopic: acela de a separa „limba moldovenească“ de limba română, scop care nu putea fi nicidecum atins. Fiindcă oricâte rusisme ar fi adoptat şi cu oricâte creaţii ad-hoc nu s-ar fi încărcat,

”o limbă bazată pe graiurile moldoveneşti şi care păstra structurile esenţiale ale acestora nu putea fi altceva decât o formă a limbii române: o formă, fără îndoială, aberantă şi hibridă, anacronică şi absurdă, dar totuşi o formă a limbii române, ba chiar numai a dialectului dacoromân. Şi, firește, nu putea avea nici un efect asupra poziţiei genealogice a graiurilor populare pe care se baza; nu le putea separa de limba română şi, cu atât mai puţin, nu le putea transforma în altă limbă romanică“ (Ibidem, p. 125).

Concluzia la care ajunge E. Coşeriu în baza analizei sale riguroase, efectuate în cadrul teoretic prezentat mai sus, este că

„a promova sub orice formă o limbă moldovenească deosebită de limba română este, din punct de vedere lingvistic, ori o greşeală naivă, ori o fraudă ştiinţifică; din punct de vedere istoric şi practic, e o absurditate şi o utopie; şi, din punct de vedere politic, e o anulare a identităţii etnice şi culturale a unui popor” (Ibidem, p. 128).

Concluzii

BDD-A24364 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:38:54 UTC)

1. În realitate, şi această a treia ipostază se bazează pe o componentă importantă a concepţiei ştiinţifice a lui E. Coşeriu şi anume pe unul din cele cinci principii etice, pe care le-a postulat cu diverse ocazii: *principiul binelui public sau al responsabilităţii sociale* [18]. Altfel spus, pentru a-şi exercita cu brio meseria sa, lingvistul nu se izolează în „turnul său de fildeş", ci „trăieşte" printre vorbitori / locutori: „vorbitorul este măsura tuturor lucrurilor în lingvistică, fiindcă limbajul e făcut de către şi pentru vorbitori, nu de către şi pentru lingvişti" (Coşeriu 1992-1993:164).

Cu altă ocazie, E. Coșeriu afirmă că lingvistul trebuie să respecte deontologia / etica ştiinţei, chiar dacă aceasta poate duce până la sacrificiul persoanei sale empirice, ceea ce reclamă faptul de a nu face nici un fel de concesii din motive externe sau politice. Or, în cazul Republicii Moldova, problema limbii este una vitală: „asistăm astăzi la un conflict lingvistic ce se manifestă în cadrul aceleiaşi comunităţi de vorbitori românofoni. Cele două denumiri alternative – *română* şi *moldovenească* – susţinute de către filologi şi, respectiv, politicieni, ca principali actori ai politicii lingvistice, se confruntă în mod deschis la nivelul întregii societăţi" (cf. Bojoga 2015:120).

2. După cum am văzut, spre deosebire de studiile cu tematică spaniolă, în textele coşeriene de care ne-am ocupat transpare şi implicarea sa afectivă. Această implicare ilustrează însă o dimensiune a deontologiei şi eticii lingvistice pe care el ş-a asumat-o în mod explcit. Astfel încât, chiar dacă personalitatea lui E. Coșeriu este intim legată de realităţile lingvistice pe care le explică şi le interpretează (cf. Guzun 2004), acest fapt nu-l împiedică să ofere o viziune coerentă şi integrală asupra faptelor analizate. Dincolo de analiza penetrantă şi exhaustivă a situaţiei lingvistice a aşa-zisei limbi moldoveneşti, el nuanţează şi dezvoltă concepte importante pentru sociolingvsitcia actuală, cum ar fi: *etică lingvistică, alteritate pozitivă / alteritate negativă, toleranţă lingvistică, „masochism" lingvistic, alteritate*

[18] În *Laudatio* la Universidad Autonoma din Madrid, cu ocazia conferirii titlului de doctor honoris causa, E. Coșeriu enumeră cele cinci princii etice de bază care l-au ghidat în activitatea sa ştiinţifică: 1. principiul realismului sau al obiectivităţii ştiinţifice, cel puţin ca normă ideală; 2. principiul umanismului sau al cunoaşterii originare – adică "cunoaşterea pe care o are fiinţa umană cu privire la sine însăşi şi la propriile sale activităţi libere" – , ceea ce reprezintă fundamentul ştiinţelor culturii; 3. principiul tradiţiei, justificat prin această cunoaşterea originară a vorbitorului; 4. principiul antidogmatismului care "se referă la pluralitatea şi varietatea concepţiilor şi orientărilor existente în lingvistică (şi în alte ştiinţe ale culturii) conform căruia fiecare dintre acestea trebuie apreciată din punctul de vedere al coerenţei sale interne"; 5. principiul binelui public sau al responsabilităţii sociale (cf. Coseriu 1999:34).

BDD-A24364 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:38:54 UTC)

şi deontologia limbajului, *alteritate şi politică lingvistică*, *alteritate şi etica limbajului*.

3. Cele trei ipostaze din care Eugeniu Coşeriu analizează situaţia limbii române din Rep. Moldova – din perspectiva teoreticianului limbajului, din cea a specialistului în limbile romanice şi a lingvistului român născut în Basarabia, în Moldova de Sus – reprezintă caracterizarea cea mai plenară, mai obiectivă şi mai nuanţată din câte au fost făcute vreodată. Fundamentarea teoretică ireproşabilă, argumentarea sa logică şi coerentă, opiniile sale convingătoare, luările sale ferme de poziţie constituie probe incontestabile ale crezului ştiinţific coşerian, configurând toate împreună tot atâtea lecţii etice şi modele de deontologie lingvistică demne de urmat.

Bibliografie

BARDU, Nistor, 2007a, *Concepția lui Eugeniu Coșeriu despre limba română (I)*, în "Limba română", nr. 1-3, 2007, p. 88-95.

BARDU, Nistor, 2007b, *Concepția lui Eugeniu Coșeriu despre limba română (II*), în "Limba română", nr. 4-6, 2007, p. 16-24.

BEREJAN, Silviu, 2007, *Itinerar sociolingvistic*. Selecţie şi prefaţă de Alexandru Bantoş, Academia de ştiinţe a Moldovei. Institutul de Filologie, Chişinău, 2007.

BOJOGA, Eugenia, 2005, *L'évolution des normes linguistiques du roumain dans la République de Moldavie*, în Carsten Sinner (ed.), „Norm und Normkonflikte in der Romania", München, Peniope, 2005, p. 212-243.

BOJOGA, Eugenia, 2013, Limba română – „între paranteze"? Despre statutul actual al limbii române din Republica Moldova, Chisinau, ARC, 2013.

BOJOGA, Eugenia, 2015, *Limbă română sau „moldovenească"? O perspectivă socilingvistică asupra controversei actuale din Republica Moldova*, în N. Mocanu (ed.), Înspre şi dinspre Cluj. Contribuţii lingvistice. Omagiu Profesorului G. G. Neamţu la 70 de ani. Cluj, Ed. Scriptor şi ed. Argonaut, p. 105-123.

BORCILĂ, Mircea, 1996, *Eugeniu Coşeriu şi orizonturile lingvisticii*, în „Revistă de lingvistică şi ştiinţă literară", 1996, nr. 5, p. 35-47.

CIOBANU, Anatol, 2009, Reflecţii lingvistice. Selecţie, coordonare şi prefaţă de Al. Bantoş, Academia de ştiinţe a Moldovei. Institutul de Filologie, Chişinău, 2009.

COLESNIC-CODREANCA, Lidia, 2003, *Limba română în Basarabia (1812-1918). Studiu sociolingvistic pe baza materialelor de arhivă*. Chișinău, ed. Museum, 2003.

BDD-A24364 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:38:54 UTC)

COSERIU, Eugenio, 1987a, *El gallego y sus problemas*. *Reflexiones frías sobre un tema candente*, în "Lingüística española actual. IX", Madrid, Ediciones Cultura Hispánica del Centro Iberoamericano de cooperación, 1987, p. 127-138.
COSERIU, Eugenio, 1987b, *El lenguaje político*, în M. Alvar (ed.), în "Lenguaje y política", Madrid, Fundación Friedrich Ebert, Instituto de Cooperación Iberoamericana, p. 9-31.
COSERIU, Eugenio, 1989a, *El gallego en la historia y en la actualidad*, în „II Congresso Internacional da Lingua Galego-Portuguesa na Galiza", La Coruña, p. 793-800.
COSERIU, Eugenio, 1989b, *Sobre la enseñanza del idioma nacional. Problemas, propuestas y perspectivas*, în „Homenaje a Antonio Llorente", II, Salamanca, p. 33-37.
COSERIU, Eugenio, 1990, *El español de America y la unidad del idioma*, en „I Simposio de filologia iberoamericana". (Sevilla, 26 al 30 de marzo de 1990), p. 43-75.
COSERIU, Eugeniu, 1992-1993, *Unitate lingvistică -- unitate naţională*, în „Prelegeri şi conferinţe (1992-1993). Supliment al publicaţiei *Anuar de lingvistică şi istorie literară*. T. XXXIII. 1992-1993. Seria A. Lingvistică", p. 181-189.
COSERIU, Eugeniu, 1992-1993, *Deontologia şi etica limbajului*, în E. Coşeriu, Prelegeri şi conferinţe (1992-1993). Anuar de lingvistică şi istorie literară. T. XXXIII. 1992-1993. Seria A. Lingvistică. Institutul de Filologie Română "A. Philippide", p. 163-171.
COSERIU, Eugeniu,1995, *Deontologia şi politica*, în „Limba română", nr. 1 (19), 1995, p. 52-61.
COSERIU, Eugeniu, 1997, *Alteritate, toleranţă şi masochism (dialog cu un elev despre politica şi etica lingvistică)*, in „Revistă de lingvistică şi ştiinţă literară". Omagiu academicianului Silviu Berejan la 70 de ani, nr. 3 (171), 1997, p. 80-87.
COSERIU, Eugeniu, 1999, *„...Moldovenismul... nu se opune românismului, ci este o formă a lui...*", in Revistă de lingvistică şi ştiinţă literară, nr. 4-6 (184-186), 1999, p. 166-169.
COSERIU, Eugeniu, 2000, *Lecţii de lingvistică generală*. Traducere din limba spaniolă de Eugenia Bojoga. Chișinău, ed. ARC, 2000.
COSERIU, Eugeniu, 2002a, *Unitate lingvistică – unitate naţională*, în Limba română. Nr. 10 (Anul XII), 2002, Chişinău, p. 125-131.
COSERIU, Eugeniu, 2002b, *Politici lingvistice*, in în Limba română. Nr. 10 (Anul XII), 2002, Chişinău, p. 139-145.
COSERIU, Eugeniu, 2002c, *Limbaj şi politică* (traducere in română de Eugenia Bojoga), in
COSERIU Eugeniu, 2004, *Unitatea limbii române – planuri şi criterii*, în vol. Academia Română, „Unitatea limbii române cu privire specială la Basarabia şi Bucovina", Ed. Academiei Române, Bucureşti, 2004, p. 179-188.

BDD-A24364 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:38:54 UTC)

COSERIU, Eugeniu, 2005, *Latinitatea orientală*, în E. Coşeriu, „Lima română – limbă romanică". Texte manuscrise editate de N. Saramandu, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005, p. 113-129.

COSERIU, Eugeniu, 2005, *Limba română – limbă romanică*. Texte manuscrise editate de N. Saramandu, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005.

COSERIU, Eugenio, 2007, *Sprachkompetenz: Grundzüge der Theorie des Sprechens* (Tübinger Beiträge zur Linguistik), Tübingen, Narr Verlag, 2007.

COSERIU, Eugeniu, 2011, *Istoria filozofiei limbajului. De la începuturi până la Rousseau*. Versiune românească şi indice de Eugen Munteanu şi Mădălina Ungureanu, cu o prefaţă la ediţia românească de E. Munteanu, Bucureşti, Humanitas, 2011.

HEITMANN, Klaus, 1965, *Rumänische Sprache und Literatur in Bessarabien und Transnistrien (Die sogenannte moldauische Sprache und Literatur)*, în „Zeitschrift für Romanische Philologie", Band 81, Tübingen, Max Niemayer Verlag, p. 102-156.

HEITMANN, Klaus, 1998, *Limba şi literatura română în Basarabia şi Transnistria. Aşa-numita limbă şi literatură moldovenească*, în vol. K. Heitmann, "Limbă şi politică în Republica Moldova", Chişinău, ed. ARC, 1998.

ICHIM O., F.-T. Olariu (eds.), Identitatea limbii şi literaturii române în perspectiva globalizării. Iaşi, Editura Trinitas, 2002, p. 17-40.

KABATEK, Johannes, 2002, *Die unveröffentlichten Manuskripte Eugenio Coserius*, în "Sprache und Welt. Festgabe für Eugenio Coseriu zum 80. Geburtstag", editat de Adolfo Murguia, Tübingen, editura Gunter Narr, 2002.

KABATEK, Johannes, 2005, *Moştenirea lui Eugeniu Coşeriu*. Interviu cu J. Kabatek realizat de Eugenia Bojoga, în „Contrafort", nr. 12, 2005, p. 14.

MĂTCAŞ, Nicolae, 2011, *Calvarul limbii române din Basarabia*. Selecţie, coordonare şi prefaţă de Al. Bantoş, Chişinău, Casa Limbii române, 2011.

GUZUN, Eugenia, 2004, *"Noi proveneam dintr-o familie care ţinuse limba română la icoană..."*. Interviu cu Eugeniu Coşeriu, membru de onoare al Academiei Române, în vol. Academia Română, „Unitatea limbii române cu privire specială la Basarabia şi Bucovina", Ed. Academiei Române, Bucureşti, 2004, p. 189-202.

SARAMANDU, Nicolae, 1996, *Lingvistica integrală. Interviu cu Eugeniu Coşeriu, realizat de N. Saramandu*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1996.

SARAMANDU, Nicolae, 2005, *Cuvânt introductiv*, în E. Coşeriu, „Limba română – limbă romanică. Texte manuscrise". Editate de N. Saramandu, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005, p. 5-7.

BDD-A24364 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:38:54 UTC)

BDD-A24364 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:38:54 UTC)